

Hvor langt er du villig til å gå for kjærligheten?

Krisesenterkunnskap inn i skolen.

Et undervisningshefte om seksualisert vold mot unge jenter.

Undervisningsheftet er utarbeidet av Krisesentersekretariatet, med støtte fra Barne- og Familiedepartementet.

Hva er kjærlighet?

Kjærlighet er kåtskap og glede

Kjærlighet er også varme, omsorg og pleie

Kjærlighet er å frihet til personlig utvikling gjennom

samvær med partner, venner og familie

Kjærlighet er å få og å gi

Ekte kjærlighet er fri for vold

Forfatter: Tove Smaadahl

Forord: Ragnhild Forså

Tekstredigering, layout

og illustrasjoner: Christer Lysfjord

Adresse: Storgata 11, 0155 Oslo

Telefon: 23 01 03 41

E-post: ks.sekretariatet@oslo.online.no

Web: www.krisesenter.com

Forord

MYE AV KUNNSKAPEN omkring seksualisert vold finnes på krisesentrene. Fordi de har satt vold på dagsorden, og fordi de har spesialisert seg på denne typen problemer de siste 20 årene. Ellers i samfunnet er det stor mangel på informasjon om seksualisert vold mot jenter og kvinner. Det har vist seg at det er personavhengig og nærmest tilfeldig hvem som sitter på slik kunnskap.

UNGDOM SKAL LEVE i et samfunn som gir trygghet og utviklingsmuligheter. De må slippe å leve med trusler om vold, voldtekt og drap i hverdagen for seg selv og sine venner. Det er viktig å tilføre kompetanse og planlegge tiltak for å kunne møte og finne løsninger på disse problemene. Et av tiltakene for å forhindre at truslene og volden fortsetter i generasjon etter generasjon er blant annet ved å bruke dette undervisningsopplegget aktivt.

HENSIKTEN MED UNDERVISNINGEN er å bevisstgjøre ungdom, og å sette i gang tankeprosesser, slik at de selv blir i stand til å vurdere sin egen situasjon. Det er kun gjennom økt kunnskap om seksualisert vold at man avslører hva kvinner og jenter utsettes for av sine partnere. Målet er å bevisstgjøre både gutter, jenter og lærere. På denne måten får vi en debatt om hva seksualisert vold er, som både kan forebygge overgrep og hjelpe ungdom som er i slike situasjoner.

DET ER AV STØRSTE VIKTIGHET at dette ikke forblir et tabubelagt tema fullt av myter. Ungdom selv må stoppe volden ved å vise at de ikke lenger aksepterer denne typen adferd. Dette undervisningsopplegget er et bidrag i den retningen.

Mosjøen krisesenter
Ragnhild Forså

Innhold

Forord	Side 3
Innhold	Side 4
Målet for undervisningsheftet	Side 5
Organisering av undervisningen	Side 6-7
Forberedelser	Side 6
Undervisningen	Side 6-7
Samtale/diskusjon/debatt	Side 7
Krisesentrene/telefonene	Side 8
Historie	Side 8
Virksomhet	Side 8
Hvordan benytte seg av tilbudet	Side 8
Krisesentersekretariatet	Side 9
Historie	Side 9
Virksomhet	Side 9
Forelesning *	Side 10
Innledning	Side 10
Myter om vold og overgrep (3)	Side 11
Fakta om vold og overgrep i verden (4)	Side 12
Fakta om vold og overgrep i Norge (5)	Side 12
Kjærlighet (6)	Side 13
Sjalousi (7)	Side 14
Fra sjalousi til kontroll (8)	Side 14
Kontroll (9)	Side 14
Beskyldninger (10)	Side 14
Vold (11,12)	Side 15
Voldtekt og drapstrusler (13)	Side 16
Hvis du blir utsatt for vold (14)	Side 17
Hvis du kjenner noen som blir utsatt for vold (15)	Side 17
Hvis du slår den du er glad i (16)	Side 17
Hvis du kjenner en som slår (17)	Side 17
Vold og likestilling	Side 18
Spørsmål til debatt	Side 19

* Tallene i parentes angir sidetallet på tilhørende plansje.

Målet for undervisningsheftet

SEKSUALISERT VOLD HENGER sammen med holdninger, kultur, historie, lovverk og politikk. Den rammer i hovedsak kvinner og barn; noen gutter, men langt flere jenter. Volden og undertrykkningen tar mange ulike former. I hverdagen kan det være slengbemerkinger og klaps på rumpa. I et videre perspektiv setter mannen grenser for økonomisk og sosial selvstendighet. Incest, voldtekt, porno og prostitusjon kalles også seksualisert undertrykking, fordi volden først og fremst har med sex å gjøre. Vi mener det egentlig dreier seg om menns opprettholdelse av makt og kontroll av unge jenter og kvinner.

SELV OM MENNS VOLD har mange ulike uttrykk, er det flere likhetstrekk. I et parforhold bagatelliseres omfanget og alvoret av volden. Volden blir ofte normalisert og inkludert i kjærligheten. Begreper som familievold blir brukt for å usynliggjøre og uskyldiggjøre volden. Familievold er et kjønnsnøytralt begrep og virker tilslørende. Utvanning av begreper bidrar til taushet og tabuer, det skjuler både gjerningsmann og offer.

UNDER KVINNEKONFERANSEN i Beijing i 1995 sluttet Norge seg til handlingsplanen mot vold mot kvinner. I Handlingsplanen erkjennes vold mot kvinner som et uttrykk for ulike maktforhold mellom kjønnene og et stort hinder for likestilling mellom kjønnene. Tiltak som nevnes i handlingsplanen er:

«Ta alle nødvendige forholdsregler, særlig på feltet utdanning, for å endre sosiale og kulturelle atferdsmønstre hos menn og kvinner, og for å eliminere fordommer, sedvaner og annen praksis basert på oppfatninger om underlegenhet eller overlegenhet hos et av kjønnene og på stereotype roller for menn og kvinner»

I VEILEDNINGEN I ARBEIDET med likestilling i Grunnskolen, Videregående opplæring og Voksenopplæringen er seksualisert vold tema. Erfaringer har vist at dette er et tema som er vanskelig å ta opp både for lærere og elever. Det vil derfor være naturlig å bruke ressurspersoner fra krisesentrene til kunnskapsutveksling og samtaler med lærere og elever i ungdomsskolen og videregående skoler. Den politiske virksomheten ved krisesentrene dreier seg ikke bare om avdekking av mishandlingens karakter og omfang. Vakter og ansatte ved krisesentrene har lenge undervist, samt drevet forebyggende arbeid for å bekjempe kvinnemishandling og seksualisert vold.

ET VIKTIG MÅL er å skape debatt omkring kropp, seksualitet, kjønn, kjønnsroller og rollemodeller. Spørsmålene til slutt i heftet er viktige veiledere til debatt. Det er viktig å fange opp ungdommenes egne erfaringer og tanker omkring seksualisert vold.

HOVEDMÅLET MED UNDERVISNINGSHJEFTET er å bekjempe vold og overgrep mot unge jenter og kvinner. Dette krever at kunnskapen om voldens karakter og omfang blir spredt til ungdom. Det er kun gjennom økt kunnskap og bevisstgjøring at holdninger endres. Holdningsendringer fører til handling, som fører til endringer både for individer og samfunn.

Organisering av undervisningen

FORBERED EN INTRODUKSJON fra deres krisesenter. Hvem er dere? Hva gjør dere? Hvilke erfaringer har dere gjort dere? Statistikk? Skriv et brev til skolens ledelse eller klassens faglærer for å informere om at dere ønsker å komme til skolen for å informere om vold mot unge jenter.

ORGANISER ET INFORMASJONSMØTE med lærerne og skolens helsepersonell før møtet med elevene, der dere legger fram innholdet i forelesningen og hvordan dere tenker å organisere undervisningen. Målene med dette møtet er mange. Vi ønsker for det første å unngå konflikter på grunn av misforståelser. Gjør oppmerksom på at erfaringer viser at en eller flere elever kommer fram med beretninger eller symptomer på egne overgrepserfaringer. Legg vekt på hvor viktig det er at skolen har en beredskap for disse elevene. Si fra om at dere ønsker å dele klassen i to, og kjøre parallelle forelesninger. En for guttene og en for jentene. Dere vil derfor trenge to klasserom. Sørg også for at skolen har alt av nødvendig utstyr. Fortell at ved enkelte skoler har jentene endret adferd etter forelesningene. Noen blir oppkjefte, sinte og «vanskelige». Dette sinnet kan være vanskelig å takle for skolen etterpå. Det er viktig for skolen å vite at det finnes, og at det ikke er dere som har skapt det.

GJØR LÆRERNE OPPMERKSOMME på at de ikke bør være tilstede under forelesningen og debatten. Uten læreren våger elevene mer å gi uttrykk for sine egne, virkelige erfaringer og meninger, og er mindre fanget av det de tror læreren venter eller ønsker at de skal si. Uten læreren brytes lettere de vante mønstrene og det åpnes for frie samtaler i en flatere struktur. Dette informasjonsmøtet gir dessuten lærerne et utgangspunkt for å følge opp opplegget.

TIL UNDERVISNINGEN SAMLES KLASSEN i det vanlige klasserommet, slik at læreren kan kontrollere fravær og presentere dere. Etter at læreren har gått, presenterer dere krisesenteret for en samlet klasse, samt hva dere kommer til å ta opp i forelesningen. Bruk gjerne farget plansje. Legg så fram noen myter og fakta om vold og overgrep (Plansje 3-5).

DEL DERETTER KLASSEN i en jente- og en guttegruppe. Kjønnsdelte grupper gir mulighet til å gripe og drøfte de ulike erfaringene som guttene og jentene har, samt at vi forhindrer at guttene føler seg angrepet eller at jentene føler seg sveket. Praktisk kan det være vanskelig å få guttene til å godta dette, fordi de føler seg utpekt som skurker allerede før forelesningen har startet. Si fra om at de slipper å bli utpekt som skurker, men at de skal få muligheten til å kjenne etter. For å bryte mønsteret i klasserommet kan det også være lurt å ta med guttene ut, selv om dette oftest medfører mer bruk av tid og mer bråk. Lærerne bruker nemlig ofte å la jentene gå ut fordi dette ikke fører til like mange protester.

MÅLET FOR JENTEGRUPPEN blir å få fram hva deres livsrom er, hva som setter grenser for livsrommet og hvordan vold og undertrykking spesielt er med på å begrense deres livsrom. Et mål må være å utvikle innsikt i hvordan de skal kunne ville og våge å ta større rom, og hvordan de skal kunne ville og våge å si fra når noen invaderer deres livsrom.

MÅLET FOR GUTTENE går derimot ut på hvordan de skal kunne ville og våge å ta seg selv på alvor som gutter og menn, noe som innebærer å ta ansvar for sine følelser og ikke invadere andres livsrom.

Organisering av undervisningen

FORELESNINGEN OM KJÆRLIGHET, sjalusi, kontroll, beskyldninger, vold og overgrep (plansje 6-17) holdes etter at klassen er delt. Ta dere gjerne tid til spørsmål og små debatter underveis. Det ville vært etisk og pedagogisk uforvarlig å kun synliggjøre en undertrykkende virkelighet. Husk derfor å trekke fram muligheter til endring. Til slutt bør dere sette av litt tid til å snakke om vold og likestilling. Dette vil gi et godt utgangspunkt for diskusjon.

DERETTER BØR DERE sette av tid til samtale, diskusjon og debatt. Etter denne delen bør dere gi ordet fritt til samtale, fortsatt i separate grupper. Her er det viktig å legge vekt på å invitere elevene til å dele sine erfaringer. Ofte er det nok med en innledningsreplik som: «Viser dette noe av virkeligheten dere kjenner?»

NOEN KLASSER TRENGER MER HJELP for å få i gang en samtale. Da kan «runden» være utmerket hjelp. Den går ut på at alle får ordet etter tur, og beholder det etter behov uten at noen får avbryte. Det må selvfølgelig være tillatt å avstå fra å si noe, men da må vedkommende aktivt gjøre det valget. Erfaringer viser at noen blir igjen etter timen nesten i hver eneste klasse for å fortelle om egne opplevelser. Det er derfor viktig å ha litt romslig med tid etter endt ordinær undervisning.

DISKUSJONEN VIL GJERNE STARTE MED et av to generelle utgangspunkt. Enten ved gjenkjenning og samtykke eller avvisning og argumentasjon mot det som ble sagt. Uansett reaksjon eller kommentar er det enormt viktig at dere ikke avviser eller kritiserer elevene. For dere ligger utfordringen i å fange opp og bygge videre på det utgangspunktet elevene gir.

VED GJENKJENNING blir oppgaven å:
Bekreft: La elevene kjenne at erfaringene deres er gyldige.
Utvikle: Hjelp elevene til å gi tankene mer substans.
Forsterke: Vise at det de sier kan være gyldig på mer enn en måte.
Tydeliggjør: Hjelp elevene til å forstå hva de sier og hvilke konsekvenser som ligger i forlengelsen av det.
Fortolk: Sette elevenes erfaringer inn i videre sammenhenger og hjelpe dem å forstå hvorfor det er som det er.

VED AVVISNING blir oppgaven derimot å:
Imøtekomme: Å ta elevenes motforestillinger på alvor og møte dem på det nivå og med det språk de har.
Synliggjør: Vise flere eksempler på hvordan forholdet mellom kjønnene kan arte seg, forsøke å finne et eksempel elevene kan gjenkjenne og som kan synliggjøre problemene.
Omtolk: Foreslå andre måter å forstå de erfaringene som elevene presenterer.
Argumenter: Gå i diskusjon, presenterer motargumenter.
Fortolk: Også her settes elevenes erfaringer inn i sammenhenger som gjør dem forståelige.

I BEGGE TILFELLER kan det være lurt å ha flere spørsmål klare, som kan dreie diskusjonen og bringe nye synspunkter opp.

Krisesentrene/telefonene

HISTORIEN TIL KRISESENTRERNE viser at de har vært det viktigste sosialpolitiske tiltaket for kvinner i Norge etter andre verdenskrig. I dag har vi 50 krisesentre og 5 krisetelefoner. Det første krisesenteret ble åpnet i Oslo i 1978. Før dette var menns vold mot kvinner ikke tatt opp som et generelt samfunnsproblem. Det var et problem som kvinner selv måtte hamle opp med som en del av deres privatliv og ekteskap.

VIRKSOMHETEN TIL KRISESENTRERNE har økt svært mye i omfang gjennom 20 års drift. De har etter hvert fått stor kompetanse på problemer relatert til seksualisert vold. Sentrenes retningslinjer sier at krisesenteret skal være et sted der kvinner hjelper kvinner, mottar støtte i en kollektiv sfære og får en forståelse av at den volden de har vært utsatt for ikke bare er deres private anliggender.

KRISESENTRERNE BISTÅR MED praktiske gjøremål, som å formidle kontakt med det offentlige hjelpeapparatet. De lever seg inn i kvinnes problemer, har tid til å lytte og viser solidaritet med dem. Her blir de trodd og får hjelp til å stake ut en kurs som passer den enkelte. Kvinner kan ta barnene sine med seg, og dermed forebygge at barn adopterer konflikt- og voldsmønstre. Det er imidlertid viktig å være klar over at krisesenteret skal være et alternativ og et supplement til det offentlige hjelpeapparatet.

TILBUDET KAN BENYTTES på mange måter. Kvinnene behøver ikke være beboere, men kan komme til samtaler, råd, veiledning og bruke senteret i tillegg til det offentlige hjelpeapparatet på dagtid. Kvinner som utsettes for vold kan ringe for informasjon, støtte og veiledning. De som jobber på krisesenteret kan møte henne der hun bor, eller på et sted i det offentlige rom forutsatt at tryggheten er ivaretatt. Kvinner som oppsøker et krisesenter kan velge å være anonyme. Alle som jobber på et krisesenter har taushetsplikt.

ALT DETTE KAN OPPSUMMERES i at kvinnene gjennom krisesentrene igjen får mulighet til å ta styring og ansvar for sine egne liv.

Krisesentersekretariatet

KRISEENTERSEKRETARIATET BLE ETABLERT i 1994, på bakgrunn av ønsket om å samles i en felles organisasjon for å kunne styrke krisesentrene arbeid utad. Sekretariatet blir drevet av en medlemskontingent basert på krisesentrene/telefonenes totale budsjett. Krisesentersekretariatet er i dag en medlemsorganisasjon for 31 krisesentre/telefoner.

VIRKSOMHETEN TIL SEKRETARIATET har økt enormt etter starten i 1994. Sekretariatet er et bindeledd mellom krisesentrene, offentlige myndigheter, forskningsmiljøer, kvinneorganisasjoner i inn- og utlandet og samfunnet for øvrig. Sekretariatet koordinerer og delegerer reaksjoner både lokalt og på riksplan, utarbeider pressemeldinger og er med på å profilere krisesentrene arbeid utad. Den politiske aksjonen ved krisesentervirksomheten har som mål å avdekke den seksualiserte voldens karakter og omfang, øke press mot ansvarlige myndigheter og endre holdninger i samfunnet.

SEKRETARIATET MENER at menns vold mot kvinner er et overgrep mot kvinners fundamentale friheter og at den fratrukker kvinner grunnleggende menneskerettigheter. Krisesentersekretariatet skal gjennom sin virksomhet synliggjøre, angripe og bekjempe alle former for seksualisert undertrykking og vold mot kvinner. Sekretariatets virkeområder er å utarbeide statistikk, drive informasjonsarbeid og undervisning, påvirke lovgivingsarbeid og rettspraksis, skrive pressemeldinger og avisinnlegg, arrangere seminarer, kurs og konferanser, bygge nettverk, støtte aksjoner og kvinnepolitisk arbeid, være en kompetansesentral om seksualisert vold mot kvinner, fokusere på barn på krisesentrene, samt drive med internasjonalt solidaritetsarbeid.

KRISEENTERSEKRETARIATET er medlem av FOKUS (Forum for Kvinner og Utviklingsspørsmål). I prinsipielle saker som berører seksualisert vold mot kvinner samarbeider vi med flere kvinneorganisasjoner/grupper i Norge. Sekretariatet har etter hvert lagt større vekt på samarbeid med andre land. Det gjelder blant annet krisesentre og krisesenterorganisasjoner i de nordiske landene, hvor det er et tett samarbeid. Samtidig er vi en del av det europeiske nettverket WAVE (Women Against Violence Europe). Med midler fra Utenriksdepartementet, Det norske Fredskorpset og FOKUS støtter vi krisesenter prosjekter i Vilnius, Sør-Afrika og på Jamaica. Vi deltar på internasjonale konferanser der vi deler erfaring og kompetanse som hvert enkelt land har opparbeidet seg. Vi samarbeider også med andre land med et felles mål om å bekjempe seksualisert vold mot kvinner i hele verden.

Forelesning

VIDERE FØLGER EN GJENNOMGANG av alle plansjene som skal brukes i løpet av forelesningen. Dette er ikke en oppskrift på hvordan forelesningen skal holdes, men tips til vinkling og måter å utdype de ulike temaene på. Deler av de foregående kapitlene kan også brukes i forbindelse med enkelte deler av forelesningen. Dere kan også skreddersy deres eget opplegg ved å ta med egne historier og erfaringer fra krisesenteret. Det viktigste er at dere bruker et enkelt og forståelig språk, og at dere ikke støter fra dere guttene. Dette har vi forsøkt å få til ved å lage «kjønnsnøytrale» plansjer. Tegningene forklarer seg selv stort sett, og de er ment å støtte opp om teksten og det dere sier. Det kan være nyttig å bruke tegningene som utgangspunkt for en diskusjon: Spør elevene hva de leser ut fra dem. Her kommer jeg til å skrive en kort forklaring, slik at dere bedre kan forklare symbolikken som er brukt.

ELEMENTENE I BILDENE er få og enkle. En jente og en gutt er i et forhold som går fra forelskelse via sjalusi, beskyldninger, kontroll til vold og drapstrusler. Det er viktig å legge merke til hvordan hun krymper i størrelse. Dette kan både forklares ved at hun fjerner seg fra ham, men ikke helt klarer å løsrive seg. Det er også en måte å vise at hennes livsrom blir begrenset av gutten. Størrelsesforholdet symboliserer også mangel på likestilling. I tillegg er det en vei. Veien er valgt fordi det passer til tittelen, men også fordi veien ofte blir brukt som et symbol på livet. I dette tilfellet er den et symbol på livsrommet. I bildet blir veien smalere. Jentas livsrom blir mer og mer begrenset. Til slutt er det blomsten som symboliserer kjærligheten, eller kjærlighetsforholdet. Kontroll, beskyldninger, vold og trusler har ingenting med kjærlighet å gjøre. Kjærligheten smuldrer derfor opp og dør. La imidlertid elevene selv komme med forslag til tolkninger. Dette er ingen fasit, selv om det kan være en rettesnor for diskusjon.

Myter om vold og overgrep (3)

RUNDT ALLE FORMER for seksualisert vold finnes en mengde myter og forestillinger som finnes mer eller mindre rotfestet i samfunnet. Vi på krisesentrene ser det som en av våre viktigste oppgaver å spre kunnskap om seksualisert vold for om mulig å avlive og motvirke spredning og nydannelse av mytene. Krisesentrene søker å møte disse mytene ut fra en feministisk forståelse. Vi forstår seksualisert vold ut fra at det handler om kjønn og makt. Samtidig er det interessant å se på hvorfor mytene opprettholdes som reelle forklaringer. En grunn kan være at mytene skjærer samfunnet, og oss, mot å bli konfrontert med at kvinner blir utsatt for denne volden, og at det er et utbredt problem i samfunnet. Mytene gjør det samtidig lettere å holde problemene borte fra oss selv. Dette angår ikke oss, det angår bare andre.

KVINNER LYVER OM VOLD OG OVERGREP. Motivet skal være hevn eller hat. Vi på krisesentrene har gjennom årene møtt tusenvis av kvinner som har vært utsatt for grov vold. Samtidig vet vi at mørketallene er store. Mange avstår fra å anmelde i frykt for represalier fra mannen. Fordi volden skjer mellom mennesker som har et kjærlighetsforhold, i hjemmet, er det nesten aldri vitner. De fleste anmeldte saker blir derfor henlagt på grunn av mangel på bevis. For oss på krisesentrene høres det utrolig ut at så mange kvinner oppsøker krisesentrene uten reell grunn. Samtidig vet vi at enkelte har anmeldt påståtte overgrep til politiet uten at det har skjedd, men dette er et marginalet problem.

KVINNER PROVOSERER MANNEN, derfor slår han. Noen mener at kvinner provoserer eller utsetter mannen for sterke psykiske provokasjoner, og at de dermed har seg selv å takke. Uansett hva myter sier er den som utøver vold alltid skyldig og det er straffbart å utsette noen for vold og overgrep.

DET ER BARE SPEIELLE KVINNER som blir utsatt for vold. Mange tror at visse typer overgrep kun rammer alkoholiserter kvinner, kvinner med minimal utdanning, bare kvinner som ble slått av foreldrene, eller kvinner fra familier der mor ble mishandlet av far. På krisesentrene har vi møtt kvinner i alle aldre, og fra alle sosiale lag. Kvinner med høy utdanning, gode jobber, med samlivspartnere som er politikere, leger, lærere, rørleggere osv.

KVINNER PROVOSERER TIL VOLDTEKT ved å kle seg utfordrende. Jenter og kvinner har i alle år fått høre hva de skal gjøre og ikke gjøre for å unngå å bli voldtatt.

– Ikke drikk for mye, ikke gå med korte skjørt, dra genseren over navlen. Hviler fremdeles ansvaret for seksuell atferd hos kvinnen? Det er menn og unge gutter som voldtar, og dermed de som må ta ansvaret for sine handlinger.

KVINNER ØNSKER Å BLI VOLDTATT.

Forestillingen om at kvinner ønsker å bli voldtatt er utbredt i pornografien. Det kan virke som mange menn ønsker å tro at det er slik kvinner er.

Fakta om vold og overgrep (4-5)

SEKSUELLE HANDLINGER PÅTVUNGET UNGE JENTER og kvinner mot deres eget ønske som seksuell trakassering, overgrep, vold og voldtekt er alle kriminelle handlinger. Hvert år blir flere tusen unge jenter utsatt for seksualisert vold i hele verden. Vold, seksuell trakassering og seksuelle overgrep mot både unge jenter og kvinner er et ekstremt uttrykk for undertrykkelse av kvinner i samfunnet.

DET ER VANSKELIG Å TALLFESTE vold mot kvinner. Å bli slått av den mannen du elsker er fremdeles et tabubelagt tema som ofte er forbundet med skam. Dette gjør at få anmelder volden. I tillegg avholder mange seg fra å anmelde volden i frykt for represalier fra mannen. Mangel på statistikk både innen helseinstitusjoner, innen sosialvesenet, politi og domstoler har vært med på å undergrave voldens omfang. Vi skal likevel presentere noen tall. Tallene er blant hentet fra FNs befolkningsrapport for 2000, statistikk fra krisesentrene, samt tidligere undersøkelser.

I VERDEN HAR EN AV TRE KVINNER blitt utsatt for vold.

Om lag hver fjerde kvinne i verden utsettes for vold i eget hjem.

19% av skadene og helseplagene til kvinner i industriland kommer av menns vold.

Vold i hjemmet er en av hovedårsakene til skader og død blant kvinner.

5000 jenter og kvinner blir hvert år drept av medlemmer av egen familie.

Fire millioner jenter og kvinner blir årlig kjøpt og solgt verden over – enten inn i ekteskap, prostitusjon eller slaveri.

FNs befolkningsrapport 2000 anslår at ca. to millioner jenter står i fare for å bli kjønnslemlestet hvert år. Kjønnslemlestelse forekommer også i Norge.

Voldtekt er den mest underrapporterte forbrytelse som begås, og de faktiske tallene på begåtte voldtekter kan være opptil 50 ganger høyere enn det som rapporteres. Studier viser at kvinner med funksjonshemming lettere blir utsatt for vold og overgrep enn kvinner uten funksjonshemming.

I NORGE VISER TALL FRA KRIPOS at i 2000 ble elleve kvinner drept av den mannen de hadde eller hadde hatt et kjærlighetsforhold til. Dette utgjør 28.9% av alle drapene i Norge i 2000.

Nesten 50% av kvinnene som blir drept i Norge, blir drept av sin samlivspartner eller eksamlivspartner.

Hvert år blir mellom 8000 og 9000 kvinner voldtatt i Norge.

Av de 555 anmeldte voldtektene i 2000, ble kun 4.5% dømt.

I 2000 hadde landets krisesentre om lag 53000 henvendelser. Hvert år må ca. 2500 kvinner overnatte på et av landets krisesentre på grunn av menns vold.

På grunn av fars vold bor hvert år mellom 1700 og 1900 barn på et av landets krisesentre.

24% av kvinnene som bodde på krisesentrene i 2000 forteller at de var drapstruet.

På grunn av menns vold er over 1000 kvinner i Norge på flukt. De bor på hemmelig adresse, eller de er slettet fra alle registre.

Kjærlighet (6)

FORELSKELSE FÅR HELE KROPPEN TIL Å KRIBLE og kile. Hjernen fungerer ikke som den skal og man klarer nesten ikke å tenke på annet enn den man er forelsket i. Når man finner kjærligheten sammen med noen, blir den det viktigste i livet. Man velger å holde fast ved den og overse eller ignorere mange av de dårlige sidene. Når to personer utvikler et forhold eksisterer det mange regler. Tillit er en av de viktigste. De må kunne stole på hverandre. Det er svært viktig for at et kjærlighetsforhold skal fungere.

REGLER FINNES OGSÅ for troskap og utroskap. Hva kan man gjøre alene, sammen med partneren og sammen med andre. I noen forhold har paret samtaler der ulike regler blir diskutert og debattert, mens mange rett og slett ikke klarer å snakke om hva de synes forholdet skal inneholde. Dette kan føre med seg en rekke problemer på grunn av usikkerhet og misforståelser.

KJÆRLIGHET MÅ GI ROM for samvær med venner. Begge parter er likeverdige, dette må også komme fram i forholdet. Et godt kjærlighetsforhold gir begge parter muligheter til utfoldelse og utvikling.

HVOR LANGT ER DU VILLIG TIL Å GÅ FOR KJÆRLIGHETEN? Det er viktig, men ikke alltid lett, å sette grenser og ha tro på seg selv, og ikke minst være seg selv. Vi snakker ofte om at alle mennesker har et livsrom. Det er mange og mye som bestemmer og begrenser hvor stort livsrommet skal være. Livsrommet til et individ er en samlebetegnelse på alle valgmulighetene et menneske har. Allerede ved fødselen begynner begrensingen av livsrommet. Det kan begrenses av hvor i landet man vokser opp, hvilke foreldre man har, hvor god økonomi de har, hvilket hus man vokser opp i, hvilke venner man får osv. Det er imidlertid verdt å merke seg er at livsrommene til gutter og jenter begrenses ulikt. Dette fører oftest til at jenter har mindre frihet – færre muligheter – mindre livsrom, enn gutter.

I ENKELTE TILFELLER viser dette seg som seksuell trakassering, vold og seksuelle overgrep. Dette foregår i de fleste tilfeller i et kjærlighetsforhold, men er uttrykk for helt andre ting enn forelskelse. Enkelte gutter og menn bruker vold for å undertrykke og kontrollere jenter og kvinner. Kvinnene får dermed redusert sine livsrom. De som mishandler tar kontroll og styring over livene til dem som blir mishandlet. Volden påfører dem angst og følelser av skam, skyld og tapt selvtillit. Ofte isoleres de også fra venner og familie. Vi skal i det følgende gå gjennom ulike stadier av et forhold fra forelskelse som vi har sett, via sjalusi, beskyldninger og kontroll, til bruk av vold og drapstrusler.

Sjalusi, kontroll og beskyldninger (7-10)

ALLE HAR VI EN ELLER ANNEN GANG VÆRT LITT SJALU. Dette er helt normalt, og slett ikke farlig. Du kan kjenne følelsen som en klump i magen når en kjæreste, venn eller venninne gir mye oppmerksomhet til en annen enn deg. Eller omvendt, at kjæresten er sjalu på deg. Ikke alle mennesker blir like fort sjalu, og ikke alle har like sterke følelser. Enkelte blir imidlertid ekstremt sjalu, og de kan bli sinte, begynne å gråte, eller skrike. Sjalusi kan også føre til at enkelte havner i slagsmål, særlig når dette har med en rival å gjøre. Dette er vondt for både den som har disse følelsene, og for alle rundt.

DET ER VIKTIG Å BEHERSKE SEG i situasjoner der en kjenner at man blir veldig sjalu, og kroppen begynner å koke. Det kan være veldig vanskelig. Det kan skje at kjæresten sier noe sårende til deg, eller det kan gå så langt at den som elsker deg begynner å slå. Det er svært vanskelig å være kjæreste eller venn med personer som er sjalu på en slik måte. Allerede her må du sette klare grenser for hva du aksepterer.

SJALUSI KAN GÅ OVER TIL KONTROLL. Når man er forelsket, vil man ofte tekkes den andre partneren. I denne fasen kan man oppleve at kjæresten begynner å kontrollere hvordan man skal se ut, hvor mye man skal drikke, hvem man skal snakke med osv. Hvis du avstår fra å ha på deg de klærne som du føler deg vel i, eller slutter å danse eller snakke med venner som tidligere gav livet ditt mening, bare for å slippe at han blir sur, da er ditt livsrom i ferd med å bli kontrollert og begrenset.

I KONTROLLFASEN er gutten i ferd med å begrense jentas liv for fri utfoldelse. Han ringe henne hjem for å sjekke om hun er der. Han vil kjøre og hente henne selv om hun ikke ønsker det. Han vil ha henne hjemme hos seg hele tiden. Han liker ikke at hun har andre aktiviteter på fritiden. Alt hun avstår fra av hensyn til kjæresten. Aktiviteter, venner og familie som tidligere gav livet hennes innhold og som bekreftet hennes person, gjør at hun mister mye av sine viktige muligheter.

DENNE TYPEN KONTROLL kaller en gjerne sosial vold, og foregår ved at han isolerer henne fra omverdenen, ved å begrense kontakten med venner, familie, kolleger og naboer. Dette medfører at andre ikke får innsyn i hva som foregår, og at hun blir isolert totalt. Når en jente slutter å omgås andre, mister hun sine kontaktflater. Færre gir henne respons og forståelse. Dette innebærer også begrenset mulighet til å utvikle selvspekt og å gjøre krav på andres respekt. Etter hvert blir det kun kjæresten hun får bekreftelse fra. Hans bilde av henne, blir hennes selvbilde.

BESKYLDNINGSFASEN kommer ofte deretter. Du er dum, stygg, frigid, håpløs, kan ingen ting, dine venner og familie er håpløse. Beskyldninger som dette fører til at hun som trodde hun var elsket for den hun var, altså blir foraktet og ydmyket av den hun i utgangspunktet elsker. Krenkelsene er grove. Det er svært nedverdiggende å gå fra å tro at man blir elsket for den man er, til å bli ydmyket og ikke tro at man er verdt noen ting.

Vold (11-12)

HVIS MAN BLIR BEDT OM Å TENKE på mishandling av jenter og kvinner, tenker de aller fleste på slag og voldtekt. Som vi har sett på de foregående plansjene finnes det vold som går ut på isolere et annet menneske. I det videre skal vi forsøke å beskrive en lang rekke andre måter volden kommer til uttrykk på. Vi mener det er viktig at alle er oppmerksomme på dette både for å kunne se at en selv og andre blir utsatt for undertrykking, mishandling og vold. For det første finnes det både psykisk og fysisk vold.

DEN PSYKISKE VOLDEN kan komme til uttrykk ved latterliggjøring, taushet, avvising, skremser eller ydmykelses med våpen, trusler om voldtekt og drap, eller trusler om å ta sitt eget liv. Den fysiske volden er mer åpenbar. Det kan være materiell vold. Der knuser han ting i sinne, sparker til dører, møbler osv. Denne volden har til hensikt å true, skremme, kontrollere og ydmyke henne. Enda mer åpenbar er knyttneveslag, lugging, sparring, biting, slag med gjenstander, kvelertak, voldtekt og drap.

VI ANBEFALER ALLE å forlate kjæresten når det første slaget faller. Et slag er et for mye. Vi vet imidlertid hvor vanskelig det er. Man er forelsket og forvirret. Kanskje har man barn sammen. Man har også kanskje allerede gitt avkall på venner som man tidligere kunne betro seg til og mye av selvbildet er knekket.

GJENNOM Å BESKRIVE hvordan et forhold kan utvikles fra forelskelse, via sjalusi, kontroll og beskyldninger til vold, har vi forsøkt å forklare hvordan dette fører til et begrenset livsrom. Mannens vold blir nå et middel til å opprettholde og forsterke kontrollen og makten over kvinnen.

VI SOM ARBEIDER PÅ KRISESENTRENE vet at volden er mest effektiv når den utføres av den man har et kjærlighetsforhold til. Man har investert mye i kjærligheten og det enkleste blir å forene kjærlighet og vold. Når man samtidig befinner seg i et stadium der volden normaliseres forskyves årsaken. I stedet for å se at det er han som har ansvaret for sine handlinger når han utøver vold, tror hun at det er hennes feil at kjæresten slår. Hun opplever kanskje at omgivelsene ikke griper inn, og det vil være noen som mener at hun selv er skyldig.

VED Å TA SKYLDEN PÅ SEG SELV, vil hun som utsettes for vold oppleve en mening i noe som er meningsløst. Dermed tror hun at ved å endre noe ved seg selv vil volden han utsetter deg for stoppe. Det kan få katastrofale følger.

VI PÅ KRISESENTRENE har gjennom kvinners fortellinger opplevd at kvinner kjemper på liv og død. Kvinner føler seg udugelige fordi de ikke får forholdene sine til å fungere. Hun lager seg et prosjekt. Hun arbeider hardt med å omdefinere volden, slik at den blir forenlig med kjærligheten. For å bli verdig hans kjærlighet, i håp om at han skal stoppe volden, må dere vite at det faktisk også innebærer fare for at kvinnen blir drept. Vi vet at nesten 50% av kvinnene som blir drept i Norge, blir drept av sin samlivspartner eller ekssamlivspartner.

Voldtekt og drapstrusler (13)

VOLDTEKTER ER EKSTREME former for seksuelle overgrep. Vi antar at 8000 til 9000 personer blir voldtatt i Norge hvert år, og i all hovedsak snakker vi da om kvinner. Samtidig vet vi at ca. 75% av voldtektsmennene er ektemenn, kjærester eller samboere, mens ca. 20% er venner, naboer, slektninger og kameratvoldtekter. Bare ca. 5% av voldtektene begås av ukjent gjerningsmann. Likevel gjelder de fleste anmeldelser ukjente gjerningsmenn.

FORSKNING VISER at skyldfølelsen hos offeret blir mye sterkere når det skjer av noen man kjenner eller er kjæreste med. Ekstra vanskelig blir det når forbryteren er kjæresten, den man trodde man kunne stole mest på. Selv om man er kjæreste har man ikke plikt til å ha sex. Voldtekt blir ikke lovlig selv om man kjenner hverandre godt! Professor Berit Schei ledet en undersøkelse ved Kvinneklinikken i Trondheim i 2000. Undersøkelsen viste at rundt 20% av pasientene hadde vært utsatt for et seksuelt overgrep på et eller annet tidspunkt i livet, enten som voksen eller som barn. Hver femte kvinne over 18 år var blitt truet til sex eller utsatt for seksuelle overgrep. Berit Schei forteller at det sentrale er at kvinner blir presset psykisk eller tvunget fysisk til å gjøre ting de ikke har lyst til. Og i de fleste tilfellene er det av den mannen de har et kjærlighetsforhold til.

I LØPET AV DE SISTE ÅRENE har vi hatt en del straffesaker med svært unge overgripere og svært unge ofre. Sakene som har vært oppe i media viser sannsynligvis bare toppen av isfjellet. Vi snakker om mørke tall, eller et stort antall overgrep som ikke blir anmeldt. De skjer mellom jevnaldrende som i utgangspunkter er kamerater, kjenner hverandre godt, har tillit til hverandre og er rimelig trygge på hverandre.

Overgriperne er oftest en eller flere gutter, og offeret ei jente som er like gammel eller litt yngre. Det finnes også eksempler på at gutter forgriper seg på gutter, jenter på gutter og jenter på jenter. For en som utsettes for dette, kan sjokket være ubeskrivelig, og sviket oppleves som totalt.

Å SNAKKE OM DET man har blitt utsatt for er svært vanskelig. Man er redd for ikke å bli trodd, man kan ha blitt truet til å tie, og man føler usikkerhet i forhold til egen skyld. Skjer dette i kameratgjengen, vil den utsatte være redd for at andre ikke vil tro det en forteller. «Dere er jo gode venner, alle sammen!» Det å gå til en voksen er heller ikke lett. Dermed er det ingen å snakke med. Risikoen for å bli tatt for overgrep i en ungdomsgjeng er derfor liten, og overgrepene kan fortsette. Men dersom den utsatte forteller om det, er situasjonen brått en annen. Da blir overgriperne avslørt. Han/hun risikerer å bli anmeldt og dømt, og nye overgrep forhindres. Å snakke om det er eneste muligheten til å få stoppet overgrepene på, selv om det virker utrolig skremmende for de utsatte.

AV OG TIL SKJER DET som plutselig og rå maktbruk, men dette er sjelden i kameratflokkene. Langt oftere skjer det som stille, diskret press og tvang. Det kan brukes rusmidler eller trusler, og det er ofte flere til stede som ikke oppfatter den skjulte maktbruken. Det kan skje hvor som helst, når som helst, avhengig av de muligheter som måtte finnes. For med en overgriper i miljøet kan ingen føle seg trygg. Vil en overgriper ta noen med tvang, så gjør han det. Det er viktig å være åpne, og å stå sammen. Dette stopper overgriperen. Mange overgrep skjer på fest eller i forbindelse med bruk av rusmidler. Da er det lett for den utsatte å påta seg skyld siden hun/han også var beruset. Men; overgriperen er skyldig uansett.

Offer og overgriper (14-17)

HVIS DU BLIR UTSATT FOR VOLD. Vold og voldtekt blir ofte holdt som hemmeligheter og personlige problemer. Det er ikke nødvendig å bære dette alene. Finn en du stoler på og som du vet tror på det du forteller. Sett nøyaktig ord på det som skjedde, og plasser skyld og ansvar der det hører hjemme. I tillegg bør du være villig til å ta imot hjelp fra noen med erfaring og fagkunnskap over kortere eller lenger tid. Det finnes mennesker som kan hjelpe. Det er også viktig å tenke på at jo raskere du snakker med noen om det, og kommer til behandling, desto raskere blir frisk og fri.

DU KAN FÅ HJELP ved å kontakte skolens helsesøster eller en helsestasjon for ungdom. Mange synes det er enklere å ta med en venn. Det går også an å ringe til Barn- og Unges Kontakttelefon, et krisesenter i nærheten eller Dixi, landsforeningen for voldtatte.

VOLD, TRUSLER OG VOLDTEKT er kriminelle handlinger, og vi mener at alle som blir utsatt bør anmelde dette til politiet. De eneste som tjener på at overgrep forblir hemmeligholdt, er overgriperne. De fleste anmeldte vold- og voldtektssaker henlegges. Ikke fordi voldtekten eller volden ikke har funnet sted, men fordi beviskravet er så stort for å få det opp i rettsapparatet. Derfor velger politiet å henlegge sakene, slik at de kan ta dem fram igjen dersom overgriperen får en ny anmeldelse på seg senere.

HVIS DU KJENNER NOEN SOM BLIR UTSATT FOR VOLD. En venn er en du kan betro deg til, en du kan snakke med om absolutt alt. Du vet at vennen din ikke vil gå rundt å fortelle til andre om hva dere har snakket om hvis du ikke vil det. Venner respekterer hverandre og stiller opp for hverandre når de trenger det. De snur ikke ryggen til, og de baksnakker ikke hverandre.

DET ER IKKE ALT EN FØLER at en kan snakke med foreldrene sine om, og da er en skikkelig venn god å ha. Vennskap er viktig å pleie, det vil si at en ikke må glemme vennene sine for eksempel om en har fått en kjæreste. Noen blir fornærmet når en venninne får en kjæreste, og man mister kanskje mye av kontakten. Blir din venninne utsatt for overgrep av sin kjæreste, har hun ingen å snakke med dette om, hvis hun er blitt isolert i forholdet. Hvis du merker at hun forandrer seg, må du fortelle det til henne. Plutselig kan hun forandre synspunktene sine, kle seg annerledes, slutte å gå ut, la være å gjøre avtaler i tilfelle kjæresten har lyst til å gjøre noe annet. Si i fra. Fortell henne at hun må finne ut hvem som skal bestemme over henne. At hun er bra nok.

FORELSKELSER KAN GÅ FORT OVER, mens et vennskap kan vare hele livet ut. Det går også fint an å være bare en venn med en som ikke er av samme kjønn som deg, dere trenger ikke å være kjærester.

HVIS DU SLÅR DEN DU ER GLAD I. Dersom du er klar over at du har et problem, er du nærmere en løsning. Snakk med noen du kjenner og fortell hva du har gjort. Det finnes et hjelpeapparat for deg også. Ring krise- og rådgivningstelefonen for menn. Du kan også ta kontakt med skolens helsesøster eller sosiale lærer. Alternativ til Vold er et kompetansesenter for menn med volds- og aggresjonsproblemer. Der kan du også søke råd og hjelp. Husk at å utøve vold er en kriminell handling.

HVIS DU KJENNER EN SOM SLÅR. Diskuter problemet generelt. Protester mot myter som: «hun ba om det». Fortell hvor vanlig det er med vold i parforhold. Ikke døm ham. Fortell at det finnes hjelpetiltak for menn.

Vold og likestilling

MÅLSETTINGEN FOR NORSK

LIKESTILLINGSPOLITIKK er at alle kvinner og menn skal ha samme rettigheter, plikter og muligheter innenfor alle områder av samfunnslivet. Denne målsettingen kan ikke oppnås så lenge mange kvinner utsettes for systematisk vold og mishandling. Spørsmålet om vold mot kvinner er derfor nært knyttet opp til spørsmålet om likestilling og likeverd mellom menn og kvinner.

DET FINNES EN ALLMENN OPPFATNING om at vi er likestilte her i Norge. Vi har fått likestillingslover og likelønnsprinsipp. Altså er vi likestilte. De juridiske hindringer for likestilling er borte, dermed anses kvinner å ha de samme mulighetene som menn på arbeidsmarkedet, i politikken, økonomisk og i foreningslivet. Med et raskt grep tror man at all undertrykking av kvinner i samfunnet er avskaffet. Hvis man lever i den tro at kjønne er likestilte, og at kvinner aldri blir undertrykte, da er det meget vanskelig å forstå den prosess som må til for å få til en forandring. Dette er et tema det snakkes lite om, og et problem det gjøres svært lite for å løse. Kunnskap blir derfor det beste botemiddelet mot fordommene som fremdeles råder i vårt samfunn.

VOLD MOT KVINNER er en manifestasjon av historisk ujevne maktforhold mellom menn og kvinner, som har ført til at menn har hatt herredømme over og undertrykket kvinner. Vold mot kvinner i hverdagen begrenser sterkt mange kvinners muligheter for aktiv deltagelse i samfunnet. Slik sett er vold mot kvinner både et menneskerettsproblem og et problem for demokrati og deltagelse. Selv i Norge, et av verdens mest likestilte land, er dette et stort problem som kan hindre kvinners rett til likestilling.

VI TAR UTGANGSPUNKT I AT VOLD og mishandling av kvinner er kvinneundertrykkende og at samfunnet har godtatt dette i generasjoner. Vold mot kvinner er dermed ikke et individuelt problem, men et kollektivt samfunnsproblem. Kvinnemishandling er en ekstrem form for undertrykking. Vi mener problemer omkring vold og mishandling må forklares med bakgrunn i kjønns historie og kjønnskultur.

HVA HANDLER SÅ KJØNNSKULTUR OM? Ofte strengere grenser for kvinner. De kan være relative og lite tydelige. Kvinner er så vant til dette at de overser eller ufarliggjør dem. Disse grensene markerer hva kvinner har lov til å tenke, mene og føle. Den enkelte kvinne og mann er ikke ansvarlig for den tunge kjønnsrollekulturen som råder i vårt samfunn. Vi er derimot ansvarlige for å få til en forandring, en holdningsendring. Vold og mishandling av jenter og kvinner er ikke et problem som andre skal ta seg av. Alle har ansvar for å sikre like rettigheter for kvinner og menn.

Spørsmål til debatt

Viser dette noe av virkeligheten dere kjenner?

Hvorfor har jenter vanskelig for å si nei?

Hvorfor slutter man å være sammen med venner når man får seg kjæreste?

Hva er et livsrom?

Hva og hvem er med på å begrense ditt livsrom?

Hva er likestilling?

Hva er et likestillingssamfunn?

Er det likestilling hjemme? Mellom søsken? Mellom foreldre?

Hvem bestemmer hjemme? Hvorfor?

Hvem bestemmer når viktige beslutninger skal tas?

Hvem gir seg først av jenter og gutter?

Krever lærerne at jentene skal gi seg først?

Hva skjer med jentene og guttene når dette blir en vane?

Hvordan kan vi bryte mønsteret?

Hvordan viser gutter følelser?

Gråter gutter?

Når og hvorfor slutter gutter å gråte?

Hva må gjøres for å stoppe vold mot jenter og kvinner?

Har guttene bestevenner som de snakker med om alt?

Snakker gutter heller med jenter om følelser?

Er det lettere?

Hva er pornografi?

Har noen av dere sett pornografiske videofilmer, bilder eller sett i blader?

Hvordan framstilles kvinner og menn i pornografien?

Er dette virkelig?

Hva gjør pornografi med den som bruker det?

Hva er vold?

Psykisk vold?

Fysisk vold?

Hva er verst?

Hva er selvtillit?

Hva er sjalusi?

Hva er holdninger?

Hva er kjærlighet?

Hva er ikke kjærlighet?

Er du venn nok til å si ifra hvis du mener noe er galt?

Diskusjoner om hva jentene tror guttene sier i det andre rommet, og omvendt, kan også være interessante.